

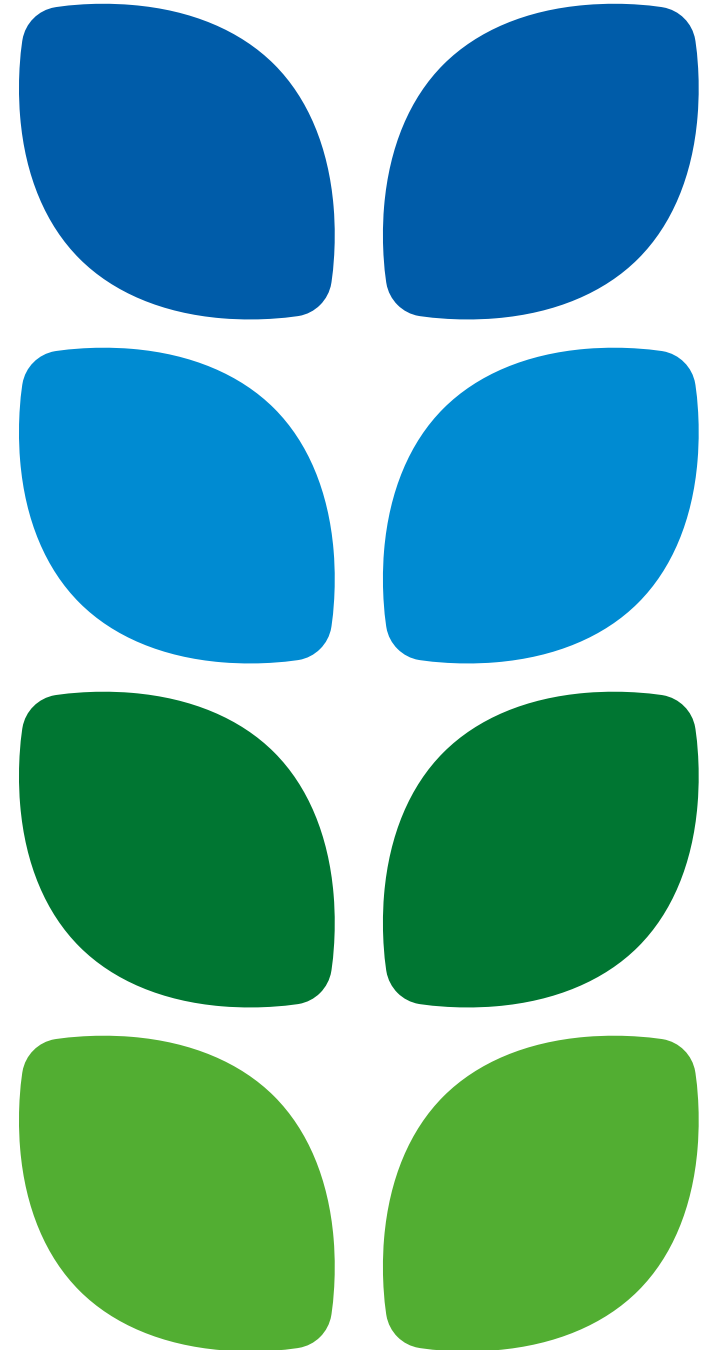

**Elintarvikemarkkina-
valtuutettu**

Elintarvikemarkkinavaltuutettu, uudistunut lainsäädäntö ja markkinat - Perunantutkimuksen kevätpäivät 2022

Olli Wikberg

Elintarvikemarkkinavaltuutettu

Olli Wikberg

- OTT ja VT
- Elintarvikemarkkinavaltuutettu, toimikausi alkoi 1.9.2019
- Aiempi työkokemus mm:
 - lainsäädäntöneuvos, oikeusministeriö
 - markkinaoikeustuomari, markkinaoikeus
 - tutkimus- ja opetustehtäviä, oikeustieteellinen tiedekunta (HY)
 - Varapuheenjohtaja, Elintarvikeketjun kauppatapalautakunta (2019 asti)

Elintarvikemarkkinavaltuutettu (ETMV)

- ”Elintarvikemarkkinoiden toimivuuden parantamiseksi ja hyvien liiketapojen vastaisten käytäntöjen estämiseksi” (ETML 5.1 §)
- Valtuutetun on erityisesti toimittava asioissa, joilla on elintarvikeketjun toimivuuden kannalta huomattavaa merkitystä tai joissa voidaan olettaa yleisimmin esiintyvän huomattavia ongelmia (ETML 5.3 §)
- Toiminnassaan itsenäinen ja riippumaton MMM:n hallinnonalan viranomainen.
- Valtioneuvosto nimittää elintarvikemarkkinavaltuutetun enintään viideksi vuodeksi kerrallaan.
- Valtuutetun toimisto on perustettu syksyllä 2019 ja se toimii Ruokaviraston yhteydessä Helsingin Viikissä.
- Valtuutetun keskeisiin tehtäviin kuuluvat neuvonta ja valvonta.

Neuvontaa ja valvontaa (1/2)

- Elintarvikemarkkinavaltuutetun keskeiset tehtävät ja roolit elintarvikemarkkinalaissa.
- Elintarvikemarkkinavaltuutettu antaa elintarvikeketjun toimintaan liittyviä suosituksia, lausuntoja ja ehdotuksia sekä tiedottaa ja neuvoo elintarvikeketjun toimijoita hyvistä liiketavoista (ETML 5.2 §) -> valtuutetun neuvoo-antava rooli
- Elintarvikemarkkinavaltuutettu valvoo elintarvikemarkkinalain säännösten sekä laissa erikseen määriteltyjen säädösten noudattamista (ETML 7 §) -> valtuutettu valvontaviranomaisena
 - ETML:n säännökset (erit. ETML 3 ja 4 §:t) ja direktiivin täytäntöönpanoon perustuvat muutokset!
 - EU:n markkinajärjestelyasetuksen (1308/2013) 148 ja 168 artiklat
 - Yrittäjänsuojalain 1 §
 - SopMenL:n 1 §

Neuvontaa ja valvontaa (2/2)

- Neuvonnan ja valvonnan yhteensovittaminen ei ole aina yksinkertaista.
- Neuvonnan ja valvonnan kohdistuminen!
 - ”neuvoo hyvistä liiketavoista”
 - ”valvoo lain noudattamista”
- Em. vuorovaikutus?
 - Enemmän neuvontaa, vähemmän valvottavaa?
 - Vähemmän neuvontaa, enemmän valvottavaa?
- Mikäli valvontaviranomainen antaa yksityiskohtaisia toimintaohjeita alan toimijalle hyvin yksityiskohtaisessa kysymyksessä sen voi olla myöhemmin vaikea puuttua toimintaan valvonnan kautta. -> Neuvonnan on siten pysyttävä yleisellä tasolla!
- Konkretia ilmenee useimmiten valvontaviranomaisen ratkaisukäytännön kautta, mutta sitä voivat ilmentää myös esimerkiksi valtuutetun antamat lausunnot ja suositukset.

Kuka voi saattaa asian elintarvikemarkkinavaltuutetun käsiteltäväksi? (1/2)

- Elintarvikemarkkinalaissa mainittujen säännösten rikkomista koskevan asian voi saattaa valtuutetun käsiteltäväksi:
 1. Sopimusosapuoli
 2. Toimija, johon ehto/käytäntö kohdistuu tai jonka toimintaa se saattaa vahingoittaa
 3. Elinkeinonharjoittajien etujen valvomiseksi toimiva rekisteröity yhdistys.

Kuka voi saattaa asian elintarvikemarkkinavaltuutetun käsiteltäväksi? (2/2)

- Laissa mainitut EU:n kauppatapadirektiiviin perustuvat asiat voi saattaa valtuutetun käsiteltäväksi myös:
 1. Tavarantoimittaja
 2. Tuottajaorganisaatio, muu tavarantoimittaja-organisaatio tai niiden yhteenliittymä pyynnöstä
 3. Tavarantoimittajia edustava riippumaton ja voittoa tavoittelematon oikeushenkilö pyynnöstä.
- Valtuutettu voi ottaa ETML 7 §:ssä tarkoitetun asian käsiteltäväksi myös oma-aloitteisesti.

ELINTARVIKEMARKKINALAKI

Elintarvikemarkkinalaki (ETML), 1/2

- Elintarvikemarkkinalaki (1121/2018) tuli voimaan 1.1.2019
- Lakia on uudistettu lailla (116/2021), joka tuli voimaan 1.11.2021.
- Uudistukset perustuvat pääosin Euroopan parlamentin ja neuvoston ns. kauppatapadirektiivin (2019/633) kansalliseen täytäntöönpanoon.
- Lain tarkoituksena on turvata sopimussuhteen heikoimmassa asemassa olevien tavarantoimittajien asemaa vahvemmilta ostajilta.

Elintarvikemarkkinalaki, 2/2

- Uudistetun lain taustalla olevalla Euroopan parlamentin ja neuvoston kauppatapadirektiivillä (2019/633) pyritään yhdenmukaistamaan jäsenvaltioiden lainsäädäntöä.
 - Uudistettu elintarvikemarkkinalaki on tullut voimaan **1.11.2021**.
 - Ennen lain voimaantuloa tehtyjen toimitussopimusten tulee olla uudistetun lain mukaisia viimeistään **1.5.2022**.
- Selkeyttää elintarvikeketjun kaupankäynnin pelisääntöjä ja tasapainottaa neuvotteluasemia.
- Lain avulla voidaan puuttua entistä paremmin ruokajärjestelmässä esiintyviin epäterveisiin kauppatapoihin.
- Uudistunut laki sisältää EU-direktiivin edellyttämät vähimmäistason mukaiset kiellot:
 - Direktiivissä esitetyt ehdottomasti kielletyt **mustat** kauppatavat (10) ja
 - **Harmaat** kauppatavat (6), joista voidaan poiketa erikseen sopimalla.
- Samalla on säädetty kieltojen noudattamisen valvonnasta ja rikkomisen seuraamuksista.

MUSTAT KAUPPATAVAT

1. Pitkät maksuajat
2. Tilausten peruuttaminen lyhyellä varoitusajalla
3. Ehtojen yksipuoliset muutokset
4. Myyntiin liittymättömät maksut
5. Toimitettujen tuotteiden pilaantumiseen tai asiakasvalitusten käsittelyyn liittyvät maksut
6. Liikesalaisuuksien oikeudeton hankinta, käyttö ja ilmaiseminen
7. Kaupalliset kostotoimet tilanteessa, jossa tavarantoimittaja käyttää sopimusperusteisia tai lakisääteisiä oikeuksiaan
8. Ostajan kieltäytyminen vahvistamasta kirjallisesti toimitussopimuksen ehtoja tavarantoimittajan pyynnöstä

HARMAAT KAUPPATAVAT

1. Myymättä jääneiden tuotteiden palauttaminen tavarantoimittajalle ilman, että ostaja maksaa niistä tai niiden hävittämisestä
2. Tavarantoimittajalle kohdistetut maksut tuotteiden varastoinnista, esillä pitämisestä, tuotevalikoimaan sisällyttämisestä tai myytäväksi asettamisesta
3. Maksujen vaatiminen myyjältä ostajan toteuttamasta mainonnasta
4. Maksujen vaatiminen myyjältä ostajan toteuttamasta markkinoinnista
5. Tavarantoimittajan velvoittaminen henkilöstöstä, joka sisustaa toimittajan tuotteiden myyntiin käytettyjä tiloja
6. Käytäntö, jossa ostaja vaatii tavarantoimittajaa vastaamaan kustannuksista, joita aiheutuu myytäessä tuotteita alennuksella osana myynninedistämistä

Elintarvikemarkkinalain ja kauppatapadirektiivin haasteita

Direktiivi on ”vain direktiivi”

- Sääntelyn yhdenmukaistamistavoite toteutuu vain osin, koska jäsenvaltioille on jäänyt direktiivin luonteesta johtuen (liikaa?) harkintavaltaa. Direktiivi vs. asetus! Oikeusturva!

Direktiivin joustamattomuus ja tulkinta

- Direktiivi (ja ETML) eivät jousta, joten alan toimijoiden on muutettava käytäntöjä. Ongelmia etenkin maksuajoissa (myös tuottajien kannalta). Edunvalvonta direktiivin valmisteluvaiheessa?
- Direktiivi (ja ETML) on hyvin vaikeaselkoinen, mikä aiheuttaa tulkintahaasteita.
- KV-yhteistyö ei ole vielä päässyt käyntiin. Implementointiongelmat useissa jäsenvaltioissa?

ETML ei ole ongelmaton

- Lain laaja ja monitulkintainen soveltamisala.
- Useat lain säännökset kaipaavat tarkennusta ja täsmennystä. Ohjeistuksen tarve on suuri.
- Direktiivin implementointi aiemman lain lainsäädäntökehikkoon on ollut haasteellista.
- Laki eroaa etenkin menettelyiden osalta muiden maiden (mm. Ruotsi) laeista.

Valtuutetun toimivaltuuksia ym.

Liikesalaisuuksiin ja teknisiin ohjeisiin liittyvät toimenpiteet (ETML 12 c §):

- Valtuutettu voi avustaa liikesalaisuuden tai teknisen ohjeen haltijaa tämän pyynnöstä kiellon, korvauksen ja muun liikesalaisuuslaissa tarkoitetun toimenpiteen vireille saattamisessa ja hoitamisessa tuomioistuimessa.

Tietojenantovelvollisuus (ETML 13 §):

- Elinkeinonharjoittaja on salassapitosäännösten estämättä velvollinen antamaan maksutta välttämättömät tiedot ja asiakirjat. Tehosteeksi voidaan asettaa uhkasakko!

Tarkastukset (ETML 13 a §):

- Valtuutetulla on oikeus tehdä ennalta ilmoittamatta tarkastuksia. Rajoituksia!

Viranomaisten välinen tietojenvaihto (ETML 13 b §):

- Valtuutetulla on oikeus saada tiedot ja valtuutettu voi luovuttaa tiedon tai asiakirjan. Rajoituksia!

Elintarvikemarkkinalain seuraamukset lyhyesti (1/2)

Lähtökohtana on aina neuvottelu ja sovinnon edistäminen (ETML 9 §):

- Epäily valtuutetun valvontatoimivaltaan liittyvän sääntelyn rikkomisesta
- Pyrkimys neuvotteluihin saamaan elinkeinonharjoittaja vapaaehtoisesti lopettamaan lainvastainen toiminta
- Valtuutettu voi tarvittaessa avustaa osapuolia riitatilanteessa selvittämällä asiaa ja pyrkimällä edistämään asian sovinnollista ratkaisua
- Asioiden sovittelu on käytännössä ”valtuutetun arkea” -> valtuutettu erotuomarina -> haasteena mm. epäluottamus elintarvikeketjussa! Myös asioiden selvittämiseen liittyvät käytännön haasteet (mitä, missä, milloin)

Elintarvikemarkkinalain seuraamukset lyhyesti (2/2)

Huomautus (ETML 10 §):

- ”vähäinen rikkomus” ja ”jos asia ei anna aihetta ankarampiin toimenpiteisiin”

Julkinen varoitus (ETML 11 §):

- ”ei vähäinen rikkomus” ja ”jos asia ei anna aihetta ankarampiin toimenpiteisiin”

Elintarvikemarkkinavaltuutetun asettama kiello (ETML 11 a §):

- ”ostajaa on kiellettävä jatkamasta tai uusimasta menettelyä” -> ei harkintavaltaa?

Markkinaoikeuden asettama kiello (ETML 12 §):

- ”oikeus panna vireille kiellon ja uhkasakon määräämistä koskeva asia MaO:ssa” -> harkintavaltaa

Seuraamusmaksun määrääminen (ETML 12 a ja b §:t):

- ”luonteeltaan vakava, pitkään kestänyt tai toistuva rikkominen”, ”seuraamusmaksun määrää MaO elintarvikemarkkinavaltuutetun esityksestä”

Muutoksenhaku (ETML 14 §):

- Hallintotuomioistuimet (hallinto-oikeus ja markkinaoikeus -> KHO)

Käytännön kokemuksia toiminnan alkuvaiheilta

- Toiminta on saatu haasteista (erit. korona) huolimatta käyntiin.
- Toimistoa ja valtuutetun toimintaa on pyritty tekemään tunnetuksi -> Media, some, internet.
- Jalkautuminen kentälle on ollut etenkin koronasta johtuen hyvin haasteellista. Valtuutettu on pyrkinyt tutustumaan markkinoihin ja sen toimijoihin mahdollisuuksien mukaan. -> Toimijat arvostavat lähikontakteja ja läsnäoloa kentällä.
- Alan toimijoiden tietoisuus lainsäädännöstä ja valtuutetusta on osoittautunut vähäiseksi.
- Liikkeellä on myös paljon puutteellista ja osin jopa virheellistä tietoa. Tämä on johtanut perusteettomiin odotuksiin -> esim. hintasääntely!
- Substanssiasioiden (neuvonta ja valvonta) määrä on lähtenyt kasvuun.
- Toiminnan selvä pääpaino on toistaiseksi ollut neuvonnassa. Myös ohjeistusta on annettu.
- ”Rikkinäisen puhelimen”-ongelma ja kysymys siitä, mikä on totuus asiassa.
- Markkinat ovat pienet, anonymiteetti-ongelmaa on vaikea ratkaista!

Tulevaisuuden näkymiä

- Toimintakenttä monipuolistuu ja laajenee (soveltamisala).
- Toimintakenttä myös kansainvälistyy (EU-yhteistyö ja kansainväliset kontaktit).
- Toimiston ja valtuutetun toiminnan tunnetuksi tekemiseen panostetaan voimakkaasti -> jalkautumista kentälle jatketaan ja kenttää kuullaan!
- Sidosryhmäyhteistyötä lisätään.
- Substanssiasioiden (neuvonta ja valvonta) määrän odotetaan lisääntyvän, kun valtuutettu tulee tutummaksi.
- Ohjeistuksen (ja muun tiedon) määrä lisääntyy lainsäädännön monimutkaistumisen johdosta. Juridiikan rooli valtuutetun toiminnassa kasvaa.
- Tutustuminen markkinoihin ja sen keskeisiin toimijoihin on ensiarvoisen tärkeää!
- Opetuksellisen ja tutkimuksellisen toiminnan mahdollisuuksien hyödyntäminen!

Kriisitunnelmia

- Alkutuotannon kannattavuuskriisi ja sen leviäminen laajemmaksi elintarvikeketjun kriisiksi
- Valtuutetun rooli ja toimivaltuudet kriisissä
- Tilannepäivitys
 - Työryhmä
 - Selvitys
 - Toimenpiteet
- Kriisin ratkaiseminen edellyttää toimenpiteitä kaikilta ketjun toimijoilta
 - Monille uusi tilanne
 - Kerrannaisvaikutukset
 - Heikoin lenkki?
- Tulevaisuuden näkymiä?

Lisätietoja

<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2018/20181121>

[Kysymyksiä ja vastauksia elintarvikemarkkina- ja metsätalousministeriön sivuilla](#)

www.elintarvikemarkkinat.fi

[Kauppatapadirektiivi \(EUR-lex\)](#)

**Elintarvikemarkkina-
valtuutettu**

Kiitos!

Olli Wikberg
Elintarvikemarkkinavaltuutettu
Olli.Wikberg@etmv.fi

www.elintarvikemarkkinat.fi

Elintarvikemarkkinavaltuutetun toimisto / PL 200 / 00027 RUOKAVIRASTO
Livsmedelsmarknadsombudsmannens byrå / PB 200 / 00027 LIVSMEDELSVERKET
The Office of the Food Market Ombudsman / P.O. Box 200 / FI-00027 FINNISH FOOD AUTHORITY, FINLAND
+358 29 520 55 33
etmv@etmv.fi